

ІНВЕСТИВАННЯ ЯК ОСНОВНИЙ ІНСТРУМЕНТ УПРАВЛІННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМ КАПІТАЛОМ ПІДПРИЄМСТВ ЗАЛІЗНИЧНОГО ТРАНСПОРТУ

Плугіна Ю.А., к.е.н., асистент (УкрДАЗТ)

В статті розглянуто сутність, види та об'єкти інвестицій в інтелектуальний капітал підприємств залізничного транспорту.

Ключові слова: інвестиції, інтелектуальний капітал, підприємства залізничного транспорту.

Постановка проблеми та її зв'язки з науковими та практичними завданнями. В умовах зростаючої міжнародної конкуренції та посилення глобалізаційних процесів стратегічно важливим є досягнення тих цілей, що зазначені в державних та галузевих програмах розвитку, серед яких: Стратегія інноваційного розвитку України на 2010-2020 роки в умовах глобалізаційних викликів, Стратегія розвитку залізничного транспорту на період до 2020 року, а також Послання Президента України В.Ф. Януковича до Українського народу, в яких беззаперечно високу роль надано інтелектуальній складовій розвитку: використанню інтелектуального капіталу та потенціалу нації.

Задля досягнення Україною обраних цілей розвитку вкрай важливим є сприяння переходу від сировинної та індустріальної економіки до економіки та суспільства, заснованого на знаннях. Фундаментом створення такого суспільства є інтелектуалізація праці - це процес, що характеризує глобальну соціально-економічну тенденцію розвитку, що призводить до зміни суті та характеру праці, збільшенням ролі та все більшим переважанням значення інтелектуального капіталу в загальній структурі капіталу підприємства.

Розглядаючи інтелектуальний капітал в якості об'єкту управління, можна виділити 2 види управлінських дій відносно нього: формування та використання. Використання ІК здійснюється за допомогою форм, принципів, прийомів та методів управління, що повинні призводити до підвищення економічної, соціальної ефективності діяльності підприємства. Але першочерговим є все ж процес формування ІК, що є процесом створення інтелектуальних цінностей на підприємстві за допомогою інвестицій у конкретні процеси їх відтворення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій показує, що вітчизняний науковий інтерес до даної проблематики є в стадії зародження. Зокрема, питання інвестування в інтелектуальний капітал підприємств підіймаються в роботах [1-7]. Однак вважаємо вкрай недостатньою розробку даного питання з огляду на його стратегічну важливість для успішного функціонування підприємств в сучасних умовах.

Виділення невирішених частин загальної проблеми. Дослідженню питання інвестування в інтелектуальний капітал підприємств залізничного транспорту досі не приділено належної уваги, саме тому **метою статті** є визначення сутності інвестицій в інтелектуальний капітал підприємств залізничного транспорту (ПЗТ), дослідження видів, об'єктів та методів інвестування.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Під інвестиціями в широкому сенсі будемо розуміти визначення, надане Бланком І.А. [8, с. 21]: «Інвестиції є вкладеннями капіталу у всіх його формах з метою забезпечення його зростання у майбутньому періоді, отримання поточного доходу або вирішення певних соціальних завдань».

Найпоширенішим поняттям, узагальнюючим «інвестиції» та «інтелектуальний капітал», є поняття «інтелектуальні інвестиції», що розуміється як вкладення коштів в науково-дослідні, дослідно-конструкторські розробки, підготовку та перепідготовку кадрів, придбання патентів, ліцензій, ноу-хау [9]. Але такий підхід значно звужує дійсність, адже окрім вкладень в людський та організаційний (що описано не повністю) капітал, є ще і споживчий, розвиток якого неможливий без інвестування. Даним терміном не повністю розкриваються не лише інвестиції в організаційний, але і в людський капітал, адже це не лише витрати на підготовку та перепідготовку кадрів, а ще і витрати на покращення здоров'я як фізичне, так і моральне, культурний розвиток, збільшення творчої активності тощо.

Дещо повніше розглядає сутність поняття «інвестиції в інтелектуальний капітал» Кравецький В.В. [4], розуміючи його як матеріальні (основні фонди, фінанси) та нематеріальні (визнання, увага, інформація) вкладення, які спрямовуються на підвищення знань, досвіду, кваліфікації, покращення мотивації працівників, збільшення організаційних можливостей, розвиток каналів комунікації тощо. До недоліків даного визначення можна віднести його неконкретність та неповнність.

Авторське бачення сутності даного поняття полягає в наступному: *інвестиції в інтелектуальний капітал* (ІК) є вкладеннями матеріального та нематеріального характеру, направлені на

збереження, розкриття, зростання та якісний розвиток елементів людського, організаційного та структурного капіталів з метою збільшення його ролі в забезпеченні та підвищенні ефективності функціонування підприємства. Тобто метою інвестицій в ІК ПЗТ є не лише створення прибутку, отримання соціального, економічного та інших видів ефекту, а ще і збереження чи зростання ІК (переважно людського: знань, досвіду, здоров'я) «самого по собі», з метою можливості його потенційного використання в майбутньому. Відмітимо дуалістичність інвестицій в ІК. З одного боку, це матеріальні (здебільшого, фінансові) вкладення. З іншого – певна діяльність людини, виражена втратою часових ресурсів, фізичної та розумової сили.

Узагальнюючи теоретичні розробки, представлені в [4, 7, 9], можна виділити наступні особливості інвестицій в ІК:

1) пропорційна залежність ступеня віддачі інвестицій від тривалості працездатного періоду об'єкту інвестицій;

2) схильність об'єкту інвестицій до фізичного та морального зносу. Моральний знос відбувається набагато швидше ніж фізичний в результаті відсутності, низької якості чи величини, переривчастості інвестицій;

3) здатність до примноження навіть за відсутності інвестицій після перетину певної межі (стосується людського капіталу: в результаті накопичення професійного досвіду, певного обсягу та якості знань процес інтелектуального розвитку індивіда може відбуватися без подальших інвестицій в них);

4) існування точки максимуму екстремуму прибутковості інвестицій в людський капітал, зумовлений верхньою межею активності трудової діяльності;

5) залежність характеру, масштабів, видів та способів інвестицій в людський капітал від історичних, національних, культурних особливостей, традицій населення та морально-етичних уявлень та вподобань самої людини;

6) найбільша ефективність для індивіда, підприємства, суспільства у порівнянні із іншими видами інвестицій;

7) відмінність об'єктів інвестицій (за елементами ІК);

8) відокремленість власника інвестиційних засобів від активів, що здобуваються шляхом інвестицій (прикладом можуть бути досвід, знання, стан здоров'я, відносини із споживачами, імідж підприємства, що не є власністю (повністю або частково) інвестора);

9) звернена пропорційна залежність ефективності інвестицій від ступеню їх винятковості, а також існування мережевої взаємодії між елементами інвестицій, що підвищують їх ефективність;

10) теоретично необмежений, а практично значно довший інвестиційний період (інвестицій в людський капітал можуть продовжуватись до закінчення трудової активності, в організаційний капітал – обмежуються лише часом існування підприємства, в споживчий капітал – часом існування (життя) споживачів (підприємств чи індивідів));

11) невизначеність ефективності інвестицій в людський капітал, що зумовлене індивідуальними інтересами, перевагами, зацікавленістю, рівнем морально-етичного, культурного, професійного розвитку індивіда тощо;

12) інвестиції в ІК можуть бути економічно та суспільно недоречними та недоцільними.

У відповідності до різновидів ІК, доцільно розділяти і інвестиції в нього на окремі складові: інвестиції в людський, організаційний, структурний капітали.

Інвестиціями в людський капітал (ЛК) ПЗТ є вкладення будь якого характеру, що направлені на підвищення професійної кваліфікації, освітнього рівня, рівня фізичного та духовного здоров'я, зміни мотиваційних механізмів та ієрархії потреб, що здатні підвищити продуктивність праці, прихильність працівників до підприємства, збільшити трудову віддачу. Метою інвестицій в ЛК є його зростання, чого можливо досягти двома шляхами: використанням максимального обсягу знань працівників та максимізацією кількості працівників, що володіють знаннями, здатними принести економічний чи соціальний ефект для ПЗТ.

До об'єктів інвестицій в ЛК ПЗТ відносяться: знання, що отримані працівниками в результаті здобування загальної та професійної освіти, навчання та розвитку особистісних якостей, в т.ч. самовдосконалення, перепідготовки, підвищення кваліфікації; рівень здоров'я (фізичного, морального, духовного, психологічного); мотиваційні механізми на рівні індивіда; вміння та навички роботи; кваліфікація; авторитет та компетенції; ділові, суспільні, особистісні характеристики; рівень усвідомленості та інформованості; мобільність.

Серед численних методів інвестування в ЛК ПЗТ можна виділити наступні:

- організація процесу безперервного, постійного навчання та підвищення кваліфікації працівників на якісно новому рівні в порівнянні із теперішнім (як в частині якості навчальних програм, їх кількості, чисельності тих, що навчаються, так і контролю за процесом навчання та його результатами);

- організація науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт, наукових розробок, заохочення та стимулювання винахідництва та раціоналізаторства серед працівників;

- формування неформальних груп працівників, що прагнуть до підвищення кваліфікації, самонавчання та самовдосконалення з метою

допомоги та супроводу цих процесів, а також отримання та передачу їх знань до загальної бази знань ПЗТ;

- перегляд взаємовідносин керівництва до працівників підприємства, що повинен виражатися не лише в змінах відношень та ставлень (моральний аспект), а ще і документально (правовий аспект) – зміни трудових та колективних угод, укладення нових (уточнюючих певні аспекти) угод тощо;

- включення працівників підприємства в процес розробки та прийняття управлінських рішень;

- будь які інші методи, за допомогою яких можна позитивно змінити виділені об'єкти інвестицій в ЛК.

В роботі [9] подано класифікаційні групи інвестицій в ЛК, до якого пропонується відносити наступні витрати.

До прямих витрат відносять:

- 1) витрати на освіту: формальну (середню, спеціальну, вищу); неформальну (самонавчання); загальну (дошкільну, початкову, середню); спеціальну (фахову: професійне навчання, підвищення кваліфікації, навчання на робочому місці, додаткова освіта, перепідготовка);

- 2) витрати на здоров'я (фізичне, моральне, психічне): медичне обслуговування, профілактика захворювань, харчування, покращення побутових умов, санаторно-курортне лікування, страхування від нещасних випадків і хвороб на виробництві.

Непрямі витрати включають:

- 1) витрати на мобільність: на оптимізацію процесів міграції, пошук економічної інформації. Цей вид витрат забезпечує переміщення ЛК в ті професійні, галузеві та регіональні ніші, де його цінність вище;

- 2) витрати на культурний розвиток: вміння підтримувати стосунки із колегами, налагоджувати ділові контакти, політична і соціальна лояльність, відповідальність, корпоративність, моральність, ціннісні орієнтири;

- 3) інші види витрат: на професійний і житловий досвід, мотиваційні механізми, культурний рівень, витрати, що пов'язані із зміною місця проживання – вартість житла, транспортні витрати, компенсація витрат на комунальні платежі.

Інвестиціями в організаційний капітал (ОК) ПЗТ є вкладення будь якого характеру, що підвищують його рівень, можливість застосування та реалізації на підприємстві чи покращують використання наявних елементів ОК. Метою даного виду інвестицій є створення умов для організації на ПЗТ швидких та якісних інформаційних потоків для забезпечення обміну та розповсюдження знань; збільшення чисельності працівників, що володіють корпоративним знанням; колективне накоплення та користування ним; скорочення часу на розповсюдження, оволодіння та трансформацію знань.

До об'єктів інвестицій в ОК ПЗТ відносимо:

патенти, ліцензії, свідоцтва на об'єкти прав інтелектуальної власності та авторські права; виробничі секрети та комерційні таємниці; комунікаційно-інформаційні засоби; технічне та програмне забезпечення; мотиваційні механізми на рівні підприємства; організаційні структури та культуру; товарні знаки та торгові марки.

Інвестиції в ОК можна розглядати за наступними видами витрат: витрати на створення комунікаційно-інформаційних мереж; створення та обслуговування бази знань ПЗТ на створення організаційної структури та культури, за допомогою яких буде організовано процес якісного та швидкого обміну та оволодіння знаннями; розробку та просування товарного знаку та торгової марки; охорону виробничих секретів та комерційних таємниць, інтелектуальних активів ПЗТ; комерціалізацію результатів інтелектуальної діяльності працівників ПЗТ; модернізацію технічного та програмного забезпечення, збільшення автоматизації та інформатизації процесів; створення ефективної системи мотивації творчої, інновативної, інтелектуальної праці, навчання та самовдосконалення працівників.

Інвестиції в *споживчий капітал (СК) ПЗТ* – вкладення будь якого характеру, що організовує, налагоджує та покращує процес взаємодії підприємства із зовнішнім середовищем. Метою інвестицій в СК є налагодження ефективної системи зв'язків (комунікацій) із зовнішнім середовищем підприємства, а саме: споживачами, постачальниками та діловими партнерами, формування позитивного іміджу підприємства в зовнішньому середовищі, залучення нових споживачів та втримання існуючих.

Доцільно виділяти наступні види інвестицій в СК: витрати на формування баз даних споживачів, постачальників та ділових партнерів, історію взаємовідносин із ними; розширення доступу до інформаційного простору підприємства з боку зовнішнього середовища; витрати на формування та підтримку позитивного іміджу та ділової репутації ПЗТ; витрати на дослідження безпосереднього середовища: умов, тенденцій функціонування та розвитку, в т.ч. транспортних галузей, залізничного транспорту інших країн з метою вчасного виявлення новітніх тенденцій, можливостей або погроз в зовнішньому середовищі для швидкої та якісної адаптації ПЗТ.

Висновки даного дослідження та перспективи подальших робіт у цьому напрямку. Таким чином, вважаємо інвестування в ІК ПЗТ одним з найбільш дієвих інструментів управління ним. В свою чергу, ефективне управління ІК ПЗТ повинно сприяти економічному ефекту, який визначається в: створенні нових технологій виробництва; збільшенні частки ринку; зниженні витрат на виробництво продукції, наданні збільшеного обсягу послуг, що, в кінцевому підсумку, має призводити до збільшення прибутків; поліпшенні якісних характеристик

продукції, що виготовляється, послуг, що надаються, збільшенні їх споживчої цінності; наближенні України до європейських та світових стандартів відносно якості, безпеки, надійності перевезень тощо; розвиток «в ногу із часом», розробці і впровадженні прогресивних технологій управління та виробництва тощо.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Полукетова О.В. Інтелектуальний капітал в економіці України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук. — Л., 2008. — 20 с.
2. Дикань В.Л. Інтелектуальні інвестиції в логістичних системах / В.Л. Дикань, І.В. Корнілова // Вісник економіки транспорту і промисловості. — 2010. - № 29. — С. 199-203.
3. Мазарчук А.Ю. Дослідження процесу формування інтелектуального капіталу підприємств / А.Ю. Мазарчук, І.І. Ткач // Вісник східноукраїнського національного університету ім. В. Даля. — 2011. - № 2 (156). — Ч. 1. — С. 312-317.
4. Кравецький В.В. Стратегія формування і розвитку інтелектуального капіталу шляхом збалансованих інвестицій / В.В. Кравецький // Вісник

східноєвропейського університету економіки і менеджменту. — 2010. — № 2 (8). — С. 15-22.

5. Карпунь І.Н. Інтелектуальні інвестиції як різновид інновацій / І.Н. Карпунь // Науковий вісник НЛТУ України. — 2010. - № 20.13. — С. 156-160.

6. Махомет Ю.В. Напрями нарощення інтелектуального капіталу підприємства / Ю.В. Махомет // Економічний простір. — 2010. - № 36. — С. 191-198.

7. Тертична Л.І. Особливості інвестування в інтелектуальний капітал підприємства / Л.І. Тертична, В.М. Василенко // Теоретичні та практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності. — 2010. - № 1. — С. 111-117.

8. Бланк І.А. Основы инвестиционного менеджмента / И.А. Бланк. - 2-е изд., перераб. и доп. — М. : Изд. «Ольга-Никацентр», 2008. — 560 с.

9. Давидюк Т.В. Формування, використання та відтворення людського капіталу в бухгалтерському обліку: співвідношення понять «витрати» та «інвестиції» // Т.В. Давидюк, С.Г. Оганджян // Міжнародний збірник наукових праць. Економічні науки, 2009. — Випуск 3 (15). — С. 112-125.

Аннотація. В статті розглянуті сутність, види і об'єкти інвестицій в інтелектуальний капітал підприємств залізничного транспорту.

Ключевые слова: інвестиції, інтелектуальний капітал, підприємства залізничного транспорту.

Summary. The article describes the nature, types and objects of investment in intellectual capital of the railway transport enterprises.

Keywords: investment, intellectual capital, railway transport enterprises.

Рецензент к.е.н., доцент УкрДАЗТ Уткіна Ю.М.

Експерт редакційної колегії к.е.н., доцент УкрДАЗТ Зубенко В.О.

УДК 656.2

СКЛАДОВІ СОБІВАРТОСТІ ПАСАЖИРСЬКИХ ПЕРЕВЕЗЕНЬ НА ОСНОВІ ОРГАНІЗАЦІЙНО-МАТРИЧНОГО МЕТОДУ

Познякова О.В., ст. викладач (ДЕТУТ)

Запропоновано розподіл витрат за організаційно-матричним методом формування та визначення собівартості перевезення пасажирів залізничним транспортом на складові, який базується на технології здійснення перевізного процесу.

Ключові слова: складові собівартості, витрати, роботи та послуги, технологія перевезень, операції перевізного процесу.

Постановка проблеми. Ринкові умови сьогодення та монополізація залізниць України сприяють пошуку нових підходів до організаційно-економічних засад функціонування підприємств та структурних підрозділів залізничного транспорту. Ефективність функціонування суб'єктів господарювання залізничної галузі в умовах конкуренції обумовлює актуальність питань

визначення собівартості та тарифоутворення на роботи і послуги окремих підприємств та структурних підрозділів, виконуваних роботи та послуги яких є інтегрованими в певному залізничному перевезенні. Особливу увагу слід приділяти перевезенням пасажирів залізничним транспортом, оскільки в умовах монополізації галузі виокремлюються господарюючі суб'єкти